

PANORÁMA

V ALBÁNII VÍRA NEVYMIZELA

Mnoho zemí nadále bojuje, oficiálně nebo neoficiálně, proti náboženství a církvím a snaží se vykořenit ze srdce lidí veškeré náboženské cítění. Žádná však nejde v této oblasti tak daleko jako Albánie.

Albánie zažila již dávno hluboký náboženský rozkol. Od schizmatu v r. 1054 mezi Římem a Cařihradem jsou tam římsští katolíci i pravoslavní. Později turecká okupace, která trvala pět století, způsobila přestup velké části obyvatelstva k islámu.

Sílící pronásledování

Těsně po válce, v r. 1944, bylo z jednoho milionu obyvatel (v současné době 2,6 mil.) 700.000 muslimů žijících na celém území, 200.000 pravoslavných na jihu a 100.000 katolíků na severu. Po nástupu k moci si Albánská strana práce (komunistická strana Albánie) předsevzala zničení těchto církví. V jejích očích bylo náboženství, nejen „opiem lidstva“ podle tradičního marxistického názoru, ale představovalo též překážku národní jednoty. Je fakt, že zatímco katolicismus v Polsku a pravoslaví v Bulharsku jsou jedním ze základů národního cítění, v Albánii náboženská příslušnost působí v opačném smyslu. Za všech dob se tři církve spolu střetávaly a v některých případech se stalo, že se Albánci cítili solidární spíše s cizinci téže víry (Turky, Řeky a Italy) než se svými krajany, kteří nepatřili k stejné náboženské obci.

V prvním období strana usilovala o izolaci jednotlivých církví od vlivu zvenčí. Tak byla r. 1950 vytvořena „národní katolická církev“, jejíž stanovy zakazovaly jakýkoli styk s Vatikánem. Pravoslavná církev, autokefální od r. 1937, přerušila styky s cařihradským patriarchátem r. 1949 v důsledku iregulární volby nového, arcibiskupa v Tiraně. Po sovětsko–albánské roztržce v r. 1960–1961 se odvrátila i od moskevského patriarchátu. Pokud jde o muslimy, jejich vztahy s islámským světem byly již nepatrné.

„Revolucionarizace“

Od r. 1967 se situace silně zhoršuje. Albánské vládnoucí kruhy, inspirovány čínskou kulturní revolucí, uvádějí do pohybu všeobecné hnutí „revolucionarizace“, které má odstranit všechny „staré zpátečnické zvyky“ a všechny projevy „byrokratizmu“.

První úder byl dán projevem prvního tajemníka strany Envera Hodži. Bylo rozhodnuto o zrušení hodností v armádě, zintenzívnění vojenské přípravy a o manuální práci na střední i vysoké škole, zatímco se podporovala „spontánní iniciativa mládeže“: středoškoláci žádali uzavření kostelů a mešit. V několika měsících byla všechna místa náboženského kultu v zemi (asi 2100) uzavřena. Mnohá jsou zničena, jiná přeměněna v kina, tělocvičny nebo sklady a některá zachována jako „architektonická svědectví“. Je třeba uvést, že tato místa nejsou přístupná návštěvníkům. Strana se bezpochyby obává, aby se za tváří turisty neskrýval věřící.

Pokud jde o duchovní, kteří dosud nebyli uvězněni, starší byli odesláni zpět ke svým rodinám, ostatní přiděleni do zemědělských družstev.

Albánie se tedy může prohlásit za „první ateistický stát světa“. Od té doby je ticho. Pouze dvě zprávy pronikly do zahraničí: v r. 1973 – poprava katolického kněze Dom Shtjefana Kurti, který pokřtil dítě ve vězení v Lushnji, kde byl uvězněn na základě obvinění ze špionáže; v r. 1974 – smrt tiranského pravoslavného arcibiskupa ve vězení. Nová ústava, přijatá 28. prosince 1976, tento stav určitým způsobem „legalizuje“: staví mimo zákon veškeré náboženství, zejména v článku 37 („albánský stát neuznává žádné náboženství“, ale „podporuje a rozvíjí ateistickou propagandu“) a 55 („vytváření organizací náboženské povahy, veškerá náboženská činnost a propaganda jsou zakázány“).

Je z toho třeba vyvodit, že všechen náboženský život v Albánii přestal existovat? Nezdá se. Čas od času si články, psané nejčastěji místními funkcionáři strany, stěžují na přežívání náboženského přesvědčení a uvádějí příklady, které dovolují nahlédnout, jak albánští křesťané i muslimové žijí po deseti letech zákazu náboženské činnosti.

„Nepřítel, na něhož se zapomíná“

Strana přiznává, že potlačení náboženských institucí ještě nepřineslo zánik víry. Odtud mnohokrát opakované heslo „Kmen víry byl poražen, je však třeba vyrvat její kořeny“. Strana důrazně nabádá své pracovníky, aby se nedomnívali, že náboženský problém je uzavřen, a stěžuje si na znovu objevení náboženských projevů tam, kde se ateistická propaganda zmírnila, jak naznačuje jiné heslo: „Nejnebezpečnější nepřítel je ten, na něhož se zapomíná“. Názor, podle něhož starým lidem, kteří dále věří, může být jejich víra ponechána, je potírán jako projev liberalismu. Bdělost komunistických pracovníků je čím dál tím víc nezbytná, neboť náboženské přesvědčení, když se nemohlo projevovat otevřeně, stalo se tajným a často se ukrývá pod světskou podobou.

Když nemají místa náboženského kultu, přetvářejí věřící část bytu v modlitebnu. Stranický deník Zëri i Popullit (Hlas lidu) oznámil 23. března 1975, že katolický kněz ze Skadaru, Dom Mikeli, proměnil svůj dům v kapli, a že „lidový soud mu udělil, co jako zahraniční agent zasluhoval“. Věřící žádají kněze o bohoslužby a pokud kněží nejsou, vykonávají obřady sami.

Uvnitř rodin

Pokud lze soudit, mnoho rodin pokračuje v náboženských úkonech. Je například pozorován náhlý vzrůst nákupů v potravinářských obchodech v předvečer velkých křesťanských i muslimských svátků: Vánoce, Velikonoce, Bajram atd. Děti jsou křtěny nebo obřezány, někdy i v rodinách komunistických funkcionářů. Svátky patronů jsou slaveny pod rouškou prostých rodinných svátků nebo je využíváno oslav 1. máje k uctění světce toho dne. Rodiče obcházejí zákaz dávat dětem jméno náboženského původu tím, že do občanského rejstříku ohlásí jméno „světské“ a doma užívají jméno křesťanské nebo muslimské. Jiní jdou ještě dále: v městě Lesh bylo „objeveno“ dítě, které umělo z paměti modlitby. Úmrtí je samozřejmě výjimečnou příležitostí k tomu, aby věřící projevili své přesvědčení. Pohřební řeč o zesnulém někdy přejde v opravdovou obhajobu nesmrtelnosti duše. Při výročí smrti některého z rodičů je pořádána rodinná hostina za pokoj duše zesnulého. Náboženské předměty (modlitební,

knížky, kříž, růženec, ikony ap.) jsou dále chovány jako vzácnost navzdory četným ničivým zásahům.

Intenzita těchto projevů se mění, jak se zdá, podle krajů. Skadar, „hlavní město“ albánského katolicismu, ve kterém byla před válkou řada náboženských institucí (kláštery františkánů, jezuitů aj.), zůstává významným střediskem víry. Není náhodou, že jediné muzeum ateismu je v tomto městě. Ve skutečnosti jde spíše o muzeum antiklerikalismu než ateismu: vedle stříbrných předmětů bývalého skadarského biskupa jsou vystaveny četné dokumenty, fotografie, dopisy, které se snaží dokázat spolupráci duchovních s nepřáteli venku. Mezi pravoslavnými, podle článku, který nedávno vyšel ve stranickém měsíčníku, je náboženské cítění obzvláště živé ve čtvrtích města Korcë, kde bylo dříve biskupství a seminář.

Všechny tyto příklady svědčí o zachování určitého náboženského života, ale vyhlídky jsou velmi chmurné. Věřící jsou v téměř úplné izolaci. Jejich víra již není živena ani svátostmi ani jakýmkoli vzděláváním. Mladá generace vyrůstá v úplné neznalosti náboženství.

Nezdá se, že by se režim v blízké budoucnosti mohl stát v tomto ohledu liberálnější: přerušil styky s Čínou a jde tak daleko, že obžalovává sovětské a československé vedoucí činitele z provádění politiky příznivé rozvoji náboženství!

Za těchto podmínek se přisuzuje velký význam albánskému katolickému společenství v Jugoslávii. (Z něho vyšla matka Terezie z Kalkaty. Pozn. překl.) Toto společenství může ukázat obyvatelům Albánie, že je možné být věřící a zůstat věrný své národní osobitosti.

Katolíci z Kosova

Téměř 1,5 miliónu Albánců žije v Jugoslávii na územích sousedících s Albánií: 1 milión v autonomní provincii Kosovo, 300 až 400 tisíc na západě republiky Makedonie a 50 až 100 tisíc na jihu Černé Hory. Na konci šedesátých let po manifestacích, někdy velmi bouřlivých, obdrželi Albánci v Jugoslávii rozsáhlé uznání svých národních práv. Zvláště důležité bylo, že albánský jazyk získal domovské právo a prosadil se ve všech oblastech – politické, ekonomické i kulturní, hlavně v Kosovu.

Mezi těmito Albánci je 10% katolíků. Jejich postavení, dvojnásob menšinové – vůči albánským muslimům a chorvatským katolíkům – je nejprve vedlo k úvaze, že musí aspoň trochu zapomenout na svou albánskou národnost, chtějí-li být opravdovými katolíky. Později už tomu tak nebylo. Řím jmenoval albánského biskupa mons. Nikolu Prelu, který jako pomocník biskupa ze Skopje je pověřen výhradně péčí o albánsky mluvící věřící.

Albánština se stala liturgickým jazykem jako ostatní; to si vyžádalo velkou překladatelskou práci, neboť v tomto jazyku neexistovalo prakticky nic. Jistý kněz z ulcinjské oblasti v Černé Hoře pracuje v současné době na moderním překladu Nového zákona do albánštiny; Evangelium sv. Matouše bylo vydáno před dvěma lety. Každý měsíc vychází malá revue Drita (Světlo), která přináší jak místní tak obecné zprávy o životě církve. Zvýšila se úroveň náboženského života, zejména na vesnicích, kde fara zůstává hlavním místem vzájemných setkání. Nejvýznačnější pouť kraje je

v Letnici, kam se ubírají každoročně o svátku Nanebevzetí tisíce věřících, nejen albánských, ale i slovanských, k nimž se připojují četní muslimští cikáni.

P. Gasagne (1979)

Pokání za minulost

Víme, jak velice se svého času podařilo zloduchu ideologie panského národa zavléci německý národ do svého vlivu a najít pomocníky, kteří uskutečňovali jeho zločinný program. Přiznáváme se k této historické vině, kterou se tehdy žijící lidé, ovšem v různém stupni, obtížili nebo do ní byli zapleteni: poměrně nemnozí aktivním spolupůsobením při nacistických zločinech; mnozí souběžectvím a nebráněním; většina nedostatkem pohotovosti zabránit začátkům, dokud ještě byl čas. Skutečnost, že se i příslušníci jiných národů v tom d'ábelském kruhu bezpráví a nenávisti provinili, by se neměla používat na vyvážení této viny. Ty mezi námi, kteří tenkrát ještě nežili nebo byli dětmi, prosíme, aby se přesto společné minulosti nezříkali a pomáhali ji zvládnout – s větší nepředpojatostí, ale také se smutkem a studem a s ochotou k společnému historickému ručení. I zde doufáme nakonec v Boha, v jeho dary smíření a odpuštění. S hlubokou úctou vzpomínáme na muže a ženy, kteří se v době násilné vlády národního socialismu vzchopili k odporu.

Z prohlášení západoněmecké Pax Christi internationalis
ke 40. výročí vypuknutí 2. světové války